

Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57)

Svar på remiss från Kommunstyrelsen KS 2023/44

Sammanfattning

Koncernledningen välkomnar ett stärkt skydd för civilbefolkningen men vissa delar som utredningen föreslår behöver förtydligas eller utredas ytterligare.

- Koncernledningen anser att det är orealistiskt att fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren ska förutom att bereda plats, ansvara för att iordningställa skyddsrummet inom 48 timmar. Istället bör grundutbildade civilpliktiga krigsplaceras för iordningställande och drift av skyddsrum. Iordningställande och drift av skyddsrum behöver utredas särskilt. Förslaget kommer kräva stora resurser och innebär betydande kostnader för fastighetsägaren.
- Koncernledningen anser att iordningställandet av befolkningsskyddsrum är komplext och kräver omfattande utbildning och övning med civilpliktiga. Bemanningsansvar för befolkningsskyddsrum kommer innebära betydande resurser och kostnader för kommunen varför förslaget behöver utredas vidare.
- Koncernledningen anser att fastighetsägare med skyddsrum som är äldre än 50 år bör erhålla ersättning fullt ut för mer omfattande underhållsåtgärder.
- Koncernledningen anser att skyddsrum som är äldre än 50 år kan avvecklas i de fall där byggnaden ovan skyddsrummet rivs.
- Koncernledningen är positiv till inrättande av skyddade utrymmen men inventeringen bör utgå från behovet för att undvika förgäveskostnader då inventering och utredning av varje fastighet kommer innebära stora kostnader.
- Koncernledningen anser att egenkontroller med sakkunniga i många fall kan ersätta myndighetsbesiktningar.
- Koncernledningen anser att MSB bör få uppdrag att omgående inventera behov av nya skyddsrum i de nya bostadsområden som planeras inom Stockholms stad.
- Koncernledningen anser inte att ett bevis om besked avseende skyddsrum ska vara en del av bygglovsprocessen utan behovet av nya skyddsrum ska istället identifieras och säkerställas i tidigt planeringsskede.
- Koncernledningen anser att den kommunala ersättningsprincipen ska gälla fullt ut och även inkludera utrustning som har passerat sin tekniska livslängd.

Ärendet

Regeringen beslutade den 6 maj 2021 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att analysera och lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen i händelse av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat.

Utredningen har sin grund i ett försämrat säkerhetspolitiskt läge i Sveriges närområde, vilket föranlett en återuppbyggnad av det civila försvaret. Utredningens uppdrag har varit att lämna förslag till hur ett modernt och väl anpassat fysiskt skydd för civilbefolkningen mot direkta konsekvenser av krigshandlingar på svenskt territorium bör vara utformat. Uppdraget omfattar tre sakområden som enligt utredningens direktiv är starkt förbundna med varandra; skyddsrum, utrymning och inkvartering samt behovet av en stödorganisation, som kan genomföra insatser exempelvis inför eller i samband med användning av skyddsrum och vid utrymning och inkvartering.

För att åstadkomma och upprätthålla ett ändamålsenligt, effektivt och modernt fysiskt skydd för civilbefolkningen mot konsekvenser av ett väpnat angrepp föreslår utredningen en rad åtgärder i fråga om skyddsrum och andra skyddade utrymmen.

Kommunstyrelsen har remitterat *"Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap"* till bl.a. Stockholms Stadshus AB, som i sin tur remitterat vidare till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, Micasa Fastigheter i Stockholm AB, Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), S:t Erik Markutveckling AB och Stockholms Stads Parkerings AB. AB Familjebostäder har valt att inte svara på remissen. Nedan följer en redovisning av bolagens remissvar i huvudsak. Remissvaren i sin helhet återfinns i bilagorna.

Underremisser

Svenska Bostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse (bilaga 1):

AB Svenska Bostäder anser att lagförslaget påverkar fastighetsägarnas ansvar i grunden då det föreslås att fastighetsägarna inte bara ska ha ansvar för att tillgängliggöra skyddsrum och dess förråd utan även ansvara för att iordningsställa skyddsrummet till full funktion. Vidare välkomnar bolaget utredningens förslag att MSB ska bistå fastighetsägaren med nödvändig kompetens för iordningställande och drift. Bolaget är även positiv till att kommunen ansvarar för att förmedla information och grundläggande kunskap till invånare och fastighetsägare avseende iordningställande och användning av skyddsrum. Bolaget ser även fram emot arbetet med skyddade utrymmen men framhåller att sådana utrymmen kommer innebära ytterligare tid och krav på resurser för dess iordningställande.

Stockholmshems remissvar har i huvudsak följande lydelse (bilaga 2):

AB Stockholmshem anser att lagförslaget påverkar fastighetsägarnas ansvar i betydande omfattning då förslaget anger att fastighetsägarna inte bara som tidigare, ska ha ansvar för att tillgängliggöra skyddsrum och dess förråd utan även ansvara för att iordningsställa skyddsrummet till full funktion. Bolaget välkomnar utredningens förslag att MSB ska bistå fastighetsägaren med nödvändig kompetens för iordningställande och drift. Bolaget ställer sig även positiv till utredningens förslag att kommunen ska ansvara för att förmedla övergripande information och grundläggande kunskap till invånare samt fastighetsägare rörande iordningställande och användning av skyddsrum. Bolaget ser vidare fram emot arbetet med skyddade utrymmen. Ett iordningställande av sådana utrymmen kommer dock innebära ytterligare tid och krav på resurser.

Micasa Fastigheters remissvar har i huvudsak följande lydelse (bilaga 3):

Micasa ställer sig i det hela positiv till förslaget, bland annat avseende nybyggnation av skyddsrum, restriktivitet vid avveckling, inrättande av skyddade utrymmen samt planering för utrymning och inkvartering. En viktig förutsättning för byggnation av nya skyddsrum är att staten står för merkostnaderna i enlighet med utredningens förslag. Likväl bör staten kunna stå för en större andel av underhållskostnaderna av befintliga skyddsrum.

SISABs remissvar har i huvudsak följande lydelse (bilaga 4):

SISAB är positiva till en förstärkning av skydd vid höjd beredskap. Utifrån förslaget att fastighetsägaren ska ansvara för att skyddsrummet är iordningställt, ser bolaget ett stort behov av informationsinsatser från staten i form av utbildning men även information på plats i skyddsrummen. SISAB delar utredningens bedömning att det är rimligt att staten står för underhållskostnader som går utöver vad som normalt krävs. Avseende skyddade utrymmen ser bolaget att de har lokaler som skulle kunna komma i fråga. Utifrån inrymning och praktisk hantering gällande allmänhetens åtkomst till både skyddsrum och skyddade utrymmen behöver den praktiska hanteringen av åtkomsten till lokalerna utredas särskilt, då en större mängd människor kommer att vistas i dess utrymmen.

Stockholm Parkerings remissvar har i huvudsak följande lydelse (bilaga 5):

Stockholm Parkering ställer sig positivt till förslaget om att staten medger medel för merkostnaden som uppstår när nya skyddsrum och skyddade utrymmen tillskapas. Bolaget ser även möjlighet i ett antal av bolagets underjordsanläggningar skulle kunna vara av intresse för att komplettera till skyddade utrymmen. Gällande större befolkningsskyddsrum bedömer bolaget att det inte är möjligt att skriva in personal med civilplikt för iordningställande och drift av större skyddsrum utan föregående utbildning samt övningar. Anläggningarna är komplexa att utbildning och övning krävs för att avsedd skyddsnivå ska uppnås i skarpt läge. Bolaget delar därmed inte utredningens bedömning att kommunens bemanningsansvar för befolkningsskyddsrum och andra större specialskyddsrum endast skulle medföra kostnader i mindre omfattning.

S:t Erik Markutvecklings remissvar har i huvudsak följande lydelse (bilaga 6):

För fastigheter där bolaget har skyddsrum är det viktigt att det finns möjlighet till statlig ersättning för åtgärder som behöver utföras om befintliga skyddsrum ska kunna uppnå erforderlig standard. Vid beslut om omvandling av bolagets fastigheter är det även av vikt att det i samband med att byggnaderna rivs kan ges skyndsamma beslut om avveckling av skyddsrum samt om det ska uppföras ersättningskyddsrum. Vidare anser bolaget att ersättningsprinciperna behöver tydliggöras för att få en bild över de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som framgår av utredningen.

Koncernledningens synpunkter

Remissunderlaget är väldigt omfattande och har i detta sammanhang granskats ur ett fastighetsperspektiv. Nedanstående synpunkter baseras på dotterbolagens remissvar samt resultat utifrån dialog mellan säkerhetsavdelningen och Stockholms Stadshus AB.

Koncernledningen välkomnar ett stärkt skydd för civilbefolkningen men vissa delar som utredningen föreslår behöver förtydligas eller utredas ytterligare.

Bland annat föreslår utredningen att ägaren eller nyttjanderättshavaren ska förutom att bereda plats, ansvara för att iordningställa skyddsrummet inom den tid som regeringen beslutar. Inom Stockholms stad finns drygt 1900 skyddsrum. Det är orealistiskt för stadens fastighetsägare att vid ett väpnat angrepp iordningställa samtliga skyddsrum på 48 timmar. Koncernledningen anser att det krävs en statligt finansierad kommunal stödorganisation som förstärks med civilpliktiga för att kommunen ska klara av att utföra uppgifterna med tillgängliggörande och iordningställande av skyddsrum. Dessa resurser bör utbildas och övas för sitt uppdrag. Iordningsställande och drift av skyddsrum kräver stora resurser och behöver utredas särskilt.

Koncernledningen anser vidare att iordningställandet av befolkningskyddsrum är komplext och kräver omfattande utbildning och övning med civilpliktiga. Bemanningsansvar för befolkningskyddsrum kommer därmed att innebära betydande kostnader för kommunen och behöver utredas ytterligare.

Utredningen föreslår att fastighetsägare ska kunna få skälig ersättning för mer omfattande underhållsåtgärder av ett äldre skyddsrum. Många skyddsrum har nått sin tekniska livslängd och står inför omfattande underhållsåtgärder. Merparten av stadens skyddsrum är äldre än de 50 år som de dimensionerades för när de byggdes. Koncernledningen anser att skyddsrum som är äldre än 50 år och som står inför omfattande underhållsåtgärder bör ersättas fullt ut för detta. Underhållsåtgärderna kan vara oerhört kostsamma och rör inte bara installationerna utan kan t.ex. bestå av att förstärka eller byta ut vittrad betongkonstruktion. Många skyddsrum står inför stora och dyra underhållsåtgärder även om skyddsrummen har underhållits kontinuerligt under hela dess livstid.

Koncernledningen anser att det bör finnas en möjlighet att avveckla ett skyddsrum när skyddsrummets förväntade livslängd är passerad, i de fall fastighetsägaren avser att riva huvudbyggnaden eller byggnaden ovan skyddsrummet. Det kan t.ex. bero på att byggnaden som helhet har nått sin fysiska livslängd, eller att området där fastigheten ligger håller på att omvandlas. Om byggnaden rivs blir fastighetsägaren idag ansvarig för att finansiera byggnationen av ett nytt skyddsrum. Om skyddsrummets livslängd är passerad (t.ex. efter 50 år) borde skyddsrummet kunna avvecklas. Om staten efter rivning ser behov av att ett nytt skyddsrum byggs skulle det då vara statens ansvar att finansiera detta. Koncernledningen anser att en sådan ordning bör prövas.

Koncernledningen är positiv till inrättande av skyddade utrymmen och ser möjlighet att flera fastigheter inom kommunens fastighetsbestånd kan bli aktuella. Utredningen föreslår att kommunen på begäran ska lämna upplysningar om vilka utrymmen inom

kommunen som kan vara av betydelse som skyddade utrymmen. Detta är inte en information som finns tillgänglig i kommunen. Kommunen behöver genomföra ett omfattande kartläggningsarbete för att identifiera lämpliga skyddade utrymmen. Vidare krävs besök på plats av sakkunnig personal för att bedöma om ett utrymme har rätt skyddande egenskaper. Sammantaget kommer det innebära betydande kostnader för att få till stånd en korrekt kartläggning. Kartläggningen bör dessutom utgå från behovet för att undvika förgäveskostnader för inventering av utrymmen där det inte finns något behov av ytterligare skyddsutrymmen.

Utredningen föreslår att länsstyrelsen ska ansvara för myndighetsbesiktning av skyddsrum samt kunna ålägga fastighetsägare att genomföra förenklade egenkontroller av skyddsrum. Koncernledningen anser att egenkontroller med sakkunniga i många fall skulle kunna ersätta myndighetsbesiktningar. Även om fastighetsägare ersätts för egenkontrollerna skulle det totalekonomiskt bli fördelaktigt för staten samtidigt som uppbyggnaden av den planerade kontrollorganisationen inte skulle bli lika omfattande.

Utredningen konstaterar att utbyggnaden av skyddsrumsbeståndet bör ske i storstäderna där behovet är som störst och att arbetet bör påbörjas så snart som möjligt. Inom Stockholms stad har flera bostadsområden byggts de senaste decennierna utan skyddsrum. Nya områden planeras och om beslut avseende nya skyddsrum inte ska få stora ekonomiska konsekvenser bör dessa beslut tas tidigt i processen. Koncernledningen anser därför att MSB bör få uppdrag att omgående inventera behov av nya skyddsrum i de nya bostadsområden som planeras inom Stockholms stad.

Utredningen föreslår att ett bevis om besked om skyddsrum, förutom att vara en förutsättning för startbesked, även ska vara en del av ansökan om bygglov enligt plan- och bygglagen (PBL). Detta är sent i processen och medför ett administrativt arbete som riskerar att förlänga bygglovsprocessen. Arbetsprocessen bör istället utgå från MSBs skyddsrumspanering där MSB utifrån identifierat behov ger kommunen i uppdrag att tillhandahålla erforderligt antal skyddsrumspatser inom ett visst område. Kommunen kan då redan i tidigt planeringsskede bestämma inom vilka fastigheter det är mest fördelaktigt att placera skyddsrum.

Förslagen kommer att få stora ekonomiska konsekvenser för kommunen varför finansieringsprincipen bör tillämpas fullt ut. Finansieringsprincipen innebär att staten ersätter fastighetsägare för den merkostnad som ett skyddsrum innebär på en fastighet. Koncernledningen anser därför att ersättningsreglerna bör ses över för att även inkludera skyddsrumsutrustning som har passerat sin tekniska livslängd.

Anette Scheibe Lorentzi
Vice VD

Bilagor

1. Svenska Bostäders remissvar
2. Stockholmshems remissvar
3. Micasa Fastigheters remissvar
4. SISABs remissvar
5. Stockholms Parkerings remissvar
6. S:t Erik Markutvecklings remissvar

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Anette Scheibe Lorentzi, Vice VD	2023-04-13